

Opdrachten bij *VRIJE WIL*

Hans Happel en Tjeerd van de Laar

Koning Willem II College 2012-2013

Paragraaf 1.1

- 1) Waarom speelt het begrip vrije wil zo'n belangrijke rol in het dagelijks leven?
- 2) Waarom is het hebben van een 'vrije wil' zo belangrijk voor ons?
- 3) Waarom is de vrije wil een ideaal in onze maatschappij?
- 4) Wat is het verschil tussen iets willen en een vrije wil hebben?
- 5) Beantwoord de discussievraag op **pag. 14**.
- 6) Handelt iemand die verslaafd is aan sigaretten volgens jou uit vrije wil als hij na het eten een sigaret opsteekt?
- 7) Geef een definitie van 'vrije wil'.

Paragraaf 1.2

- 8) Lees **voorbeeld 1-1**. Handelt Harrie uit vrije wil? Waarom wel of waarom niet?
- 9) Lees **voorbeeld 1-2**. Handelt Miriam uit vrije wil? Waarom wel of waarom niet?
- 10) Wanneer handelt iemand uit vrije wil?

Paragraaf 1.3

- 11) Wat is determinisme?
- 12) Fatima Elatik is geboren en getogen in Amsterdam. Haar vader vertrok in de jaren zestig naar Europa om te werken, eerst in Frankrijk en later in Nederland. In 1971 kwam ook de moeder met hun twee zoons naar Nederland. Elatik heeft de HBO lerarenopleiding biologie in 1996 afgerond. Na haar studie werkte ze als projectmedewerker Grote Stedenbeleid in Rotterdam (1996-1998), als beleidsadviseur bij het kabinet van de burgemeester van Amsterdam (1997-1998) en als beleidsmedewerker allochtone jeugdcriminaliteit bij het Ministerie van Justitie in Den Haag (1998-2001). Inmiddels was ze in 1998 aangetreden als raadslid voor de PvdA in de gemeenteraad van Amsterdam. In 2002 werd ze stadsdeelwethouder Onderwijs, Jeugdbeleid, Sport, Vrouwen-empowerment en het Grote Stedenbeleid in stadsdeel Zeeburg. Vanaf januari 2009 is ze daar stadsdeelvoorzitter. Fatima is uitgegroeid tot een moderne, zelfbewuste vrouw die een mooie carrière gemaakt heeft. Van huis uit is ze als islamitisch meisje aangemoedigd een hoofddoek te dragen, terwijl de meeste van haar vriendinnen op de

middelbare school en op het HBO dat niet deden. Ook onder allochtone vrouwen in kringen van de PvdA, haar politieke vriendinnen, is het zeer ongebruikelijk.

Vraag: Is Fatimas keuze voor het dragen van een hoofddoek een bewuste eigen keuze of het resultaat van sociale beïnvloeding? Beargumenteer je antwoord.

13) In 1891 ontmoette Oscar Wilde Lord Alfred Douglas, de zoon van de Markies van Queensberry. De beide mannen werden dol op elkaar, ondanks het feit dat Wilde getrouwd was. De vader van Douglas wilde deze relatie beëindigen. In 1895 beschuldigde Queensberry Wilde van sodomie, waarop Wilde in verweer ging en een proces wegens smaad begon tegen de markies. De rechtbank stelde Queensberry echter in het gelijk. In het proces kwam er bewijs naar voren dat Wilde "grove onzedelijke handelingen" had begaan met jonge mannen van lagere afkomst, en nu moest hij zelf in de beklagdenbank treden. Hoewel Wilde de kans heeft gekregen om naar Frankrijk te vluchten koos hij ervoor om dat niet te doen. Oscar Wilde werd gearresteerd en tot twee jaar gevangenisstraf met dwangarbeid veroordeeld. Inmiddels is bekend dat homoseksualiteit sterk genetisch bepaald is. Ben je van mening dat Oscar Wilde er bewust voor koos om als homoseksueel door het leven te gaan? Beargumenteer je antwoord.

Paragraaf 1.5

- 14) Vergelijk je eigen definitie, zoals je die gegeven hebt bij **vraag 7** met de drie definities uit het boek. Bij welke van de drie past jouw definitie het best? Beargumenteer je antwoord.
- 15) Welke definitie van 'vrije wil', zoals gegeven in het boek is het meest van toepassing op het **voorbeeld 1-2** over Miriam?
- 16) Welke definitie van 'vrije wil', zoals gegeven in het boek is het meest van toepassing op de casus over de automobilist (**pag. 22**)?

Paragraaf 2.1

- 17) Laat aan de hand van een zelf gekozen voorbeeld zien dat een vrije wil een noodzakelijke voorwaarde is voor morele verantwoordelijkheid.

Paragraaf 2.2.1

- 18) Verzin bij elke reden om te straffen op **pag. 27** een concreet eigen voorbeeld en geef bij dat voorbeeld aan hoe het doel van de straf (bijvoorbeeld opvoeding of afschrikking) wordt bereikt.
- 19) Mogen we mensen volgens jou alleen straffen als ze uit vrije wil gehandeld hebben? Leg uit waarom wel of niet.
- 20) Wat is retributieve rechtvaardigheid en waarin verschilt die van de andere redenen die we hanteren om mensen te straffen?

Paragraaf 2.2.2

- 21) Beantwoord de discussievraag op **pag. 32**.

Paragraaf 2.2.3

- 22) Wat is sociaal determinisme? Geef ook een concreet voorbeeld.
- 23) Wat is genetisch determinisme? Geef ook een concreet voorbeeld.
- 24) Geef een voorbeeld van iets dat jij doet dat in het geheel niet bepaald is door sociale of genetische factoren.
- 25) Een voorbeeld van een natuurwet is de wet van de zwaartekracht. Leg met een voorbeeld uit hoe deze natuurwet gebruikt kan worden om toekomstige gebeurtenissen te voorspellen.
- 26) Wat is natuurwetmatig determinisme?
- 27) Wat is hard determinisme en wat is incompatibilisme?
- 28) Is volgens het hard determinisme iemand moreel verantwoordelijk voor zijn daden? Waarom wel of waarom niet?
- 29) Kun je volgens jou willen en denken wat je wil? Leg uit waarom wel of niet.
- 30) Heeft het leven volgens jou zin zonder vrije wil? Leg uit waarom wel of niet.

Paragraaf 2.3

- 31 a) Libertariërs verdedigen zowel het principe van alternatieve mogelijkheden als het principe van de ultieme oorzaak. Laat zien dat het laatste principe het logische gevolg is van het eerste principe.
- b) Laat aan de hand van een voorbeeld zien waarom het libertarisme zo goed aansluit bij de alledaagse ervaring van onszelf als handelende personen.

32) Biedt de wetenschap ruimte voor een ongedetermineerde vrije wil? Betrek in je antwoord de nieuwste inzichten uit de quantumfysica, die beweert dat de wereld zich gedraagt volgens kansverdelingen, en leg uit of een kansverdeling volgens jou een echte vrije keuze oplevert.

33 a) Biedt de wetenschap volgens Kant ruimte voor een ongedetermineerde vrije wil? Betrek in je antwoord het onderscheid tussen fenomenale wereld en noumenale wereld.

b) Waarom veronderstellen de praktische rede en de plichtethiek van Kant dat de mens een vrije wil heeft?

c) Is Kant een libertariër of een compatibilist? Motiveer je antwoord.

d) Pas Kants filosofie over het bestaan van een gedetermineerde fenomenale wereld enerzijds en een noumenale wereld anderzijds toe op de casus van Kuklinski (**pag. 30**) en op die van Leopold en Loeb (**pag. 39**).

34) Lees aandachtig **pag. 129 t/m 131** en beantwoord de volgende vragen.

a) Wat bedoelt Kant met het intelligibele karakter van de mens?

b) Waarom kunnen wij een mens op basis van dit intelligibele karakter altijd verantwoordelijk houden voor zijn daden?

Paragraaf 2.4

35) Stel je voor dat morgenochtend bij jou thuis de krant op de mat valt en op de voorpagina staat in grote letters: WETENSCHAPPERS BEWIJZEN DETERMINISME! Hou je dan vanaf dat moment niemand meer verantwoordelijk voor zijn daden, omdat ze volledig gedetermineerd zijn?

Paragraaf 2.4.1

36) Welke uitspraak is van een libertariër en welke van een compatibilist? Motiveer je antwoord

- "Voor het handelen uit vrije wil is het nodig dat je kunt bepalen wat je wilt".

- "Voor het handelen uit vrije wil is het nodig dat je kunt doen wat je wilt".

37 a) Heeft een drugsverslaafde volgens de compatibilisten een vrije wil?

b) Handelde de serie-moordenaar Kuklinski volgens het compatibilisme uit vrije wil?

38) Lees aandachtig **pag. 131 t/m 134** en beantwoord de volgende vragen.

a) Wat bedoelt Hume met handelen uit vrije wil?

b) Waarom hoeft Humes opvatting over de vrije wil niet strijdig te zijn met het feit dat deze handelingen uit vrije wil zijn opgenomen in een keten van noodzakelijke oorzaken en gevolgen. Gebruik in je uitleg Humes visie op oorzakelijkheid of causaliteit.

Paragraaf 2.4.2

39) Welke vormen van compatibilisme kun je onderscheiden en hoe verhouden deze vormen zich tot het determinisme?

40) Laat aan de hand van een voorbeeld zien dat het (conditionele) principe van alternatieve mogelijkheden verenigbaar is met determinisme.

41) Wat zijn conditioneel compatibilisten en aan welke twee voorwaarden moet voor hen een handeling voldoen, wil er sprake zijn van een handeling uit vrije wil?

42 a) Leg uit aan de hand van een voorbeeld hoe het consequentie-argument van Peter Inwagen een kritische reactie is op het conditioneel compatibilisme.

b) Vind je Van Inwegens argumentatie en kritiek overtuigend? Zo ja, waarom? Zo niet, waarom niet?

Paragraaf 2.4.3 en 2.4.4

43) Lees aandachtig **Voorbeeld 2.3** op **pag. 52** en beantwoord de volgende vragen.

a) Heeft Jansen de mogelijkheid om de bank *niet* te beroven? Motiveer je antwoord.

b) Handelde Jansen uit vrije wil? Waarom wel? Waarom niet?

44) Lees aandachtig **pag. 54 t/m 56** en beantwoord de volgende vragen.

a) Welke drie vormen van controle onderscheidt John Martin Fischer?

b) Welke vormen van controle kunnen we, als het determinisme waar is, volgens Fischer niet hebben? Leg uit waarom?

c) Is Jansen (uit het voorbeeld van Dr. Black) volgens Fischers idee van besturingscontrole moreel verantwoordelijk voor zijn bankoverval?

d) Waarom is een demente bejaarde die iets meeneemt wat niet van haar is, volgens Fischers begrip van besturingscontrole niet moreel verantwoordelijk?

45) Beantwoord de discussievraag op **pag. 56**.

Paragraaf 2.4.5

46) Lees aandachtig **Blok 2.3 op pag. 59** en beantwoord de volgende vragen.

- a) Ben je verontwaardigd over het gedrag van de zwakbegaafde? Waarom wel of waarom niet?
- b) Ben je verontwaardigd over het gedrag van de politie? Waarom wel of waarom niet?
- c) Zou je verontwaardigd zijn, indien de zwakbegaafde voor zijn agressief gedrag in de gevangenis zou worden gezet? Waarom wel of waarom niet?
- d) Constateer je na het beantwoorden van a,b, en c tegenstrijdigheden in je antwoorden?

47) Ben je terecht verontwaardigd,

- Als iemand per ongeluk tegen je aanloopt?
- Als je ziet dat iemand je fiets steelt?
- Als je in een krant of tijdschrift over de perfecte misdaad van Leopold en Loeb leest?
- Als je in een krant of tijdschrift leest over de moorden begaan door Kuklinski?
- Als een demente bejaarde je mobiele telefoontje meeneemt?

- a) Bekijk de vijf bovenstaande casussen en motiveer je antwoord.
- b) Blijkt uit bovenstaande gevallen, dat de vraag of iemand wel of niet verantwoordelijk is voor zijn daden, los staat van de vraag of het determinisme waar is of niet?
- c) Waarom is het wel of niet verontwaardigd zijn in bovenstaande gevallen voor Peter Strawson geen vraag van de wetenschappelijke rede, maar een vraag van de praktische rede?
- d) Ook voor Kant is het wel of niet verontwaardigd zijn in bovenstaande gevallen geen vraag van de wetenschappelijke rede, maar een vraag van de praktische rede. Toch verschillen Kant en Strawson fundamenteel van elkaar als het gaat om de vrije wil. Leg uit wat het verschil in visie is tussen Kant en Strawson met betrekking tot het al dan niet hebben van een vrije wil.

Paragraaf 2.5

48) Lees aandachtig paragraaf 2.5 en beantwoord de volgende vragen.

- a) Waarop beoordeelt Kant het moreel handelen van mensen: op de bedoelingen achter de handeling of op de uitkomsten ervan?
- b) Ben je het eens met Kant? Waarom wel of waarom niet?
- c) Is Nagel van mening dat je iemand niet verantwoordelijk kunt stellen voor zijn daden, als hij of zij onvoldoende controle heeft over wat hij doet of laat?
- d) Leg aan de hand van een voorbeeld uit wat Nagel bedoelt met 'moral luck'.
- e) Is er in *strafrechtelijke* zin een verschil tussen iemand die op grond van racistische motieven een moord pleegt en iemand die niet moordt, maar wel met die racistische moorden instemt?

- f) Is er in *morele* zin een verschil tussen iemand die op grond van racistische motieven een moord pleegt en iemand die niet moordt, maar wel met die racistische motieven en moorden instemt?
- g) Is er volgens jou in *morele* zin een verschil is tussen een poging tot moord en een geslaagde moord?
- h) Welke vier vormen van ‘moral luck’ onderscheidt Nagel?
- i) Is iemand die dronken achter het stuur zit in *morele* zin minder te veroordelen dan iemand die dronken achter het stuur zit en een dodelijk ongeluk veroorzaakt?
- j) Behoort iemand die dronken achter het stuur zit en een dodelijk ongeluk veroorzaakt zwaarder gestraft te worden dan de dronkaard die met de auto in de sloot beland? Zo ja, op grond van een moreel oordeel over goed en slecht gedrag of op grond van wat hij heeft aangericht? Zo niet, waarom niet?
- k) Lees nu nog eens het verhaal over Alex, Bernard en Cornelis in **paragraaf 2.5**. Hoe moeten we deze verschillende mensen *moreel* gezien beoordelen?

Paragraaf 2.6.

49) Lees aandachtig **pag. 62 t/m 64** en beantwoord de volgende vragen.

- a) Wat is hard incompatibilisme en wat betekent deze positie voor onze praktijk om misdadigers te straffen?
- b) Waarom zou volgens Derk Pereboom een SS-officier die gedurende WO II Joodse burgers heeft gedood en die daarover oprecht berouw toont, niet gestraft hoeven te worden? Maak in je antwoord gebruik van de vier redenen om te straffen zoals die beschreven staan in **paragraaf 2.2.1**.
- c) Is volgens Nagel in dit geval van morele spijt bij de SS-officier over het aangedane leed bij de Joodse burgers sprake van morele pech (‘moral bad luck’)?

50) Lees aandachtig **pag. 143 t/m 153** en beantwoord de volgende vragen.

- a) Waarom maakt Derk Pereboom een analogie tussen het opsluiten van misdadigers en quarantaine?
- b) Kun je een voorbeeld noemen waarin deze analogie volgens Pereboom niet opgaat?
- c) Lee Curtis was veroordeeld voor moord. Hij zat twee jaar van zijn tienjarige gevangenisstraf uit, maar wist toen te ontsnappen. Vervolgens leidde hij 18 jaar een vreedzaam leven in een stadje in New Hampshire, waar hij het vertrouwen en respect van de plaatselijke bevolking verwierf. Toen ontdekte men dat hij een voortvluchtige moordenaar is. Moet hij alsnog de resterende 8 jaar gevangenisstraf uitzitten? Motiveer je antwoord.

- d) Waarom zijn geldboetes volgens Pereboom als straf voor bepaalde misdrijven wel te rechtvaardigen?
- e) Heeft het harde incompatibilisme nadelen voor de manier waarop wij met criminaliteit omgaan? Waarom wel of waarom niet?
- f) Wat is morele woede en welke voor- en nadelen heeft deze vorm van woede volgens Derk Pereboom?
- g) Leg uit waarom morele woede volgens Pereboom voortkomt uit het geloof in het bestaan van een vrije wil en morele verantwoordelijkheid.
- h) Waarom maakt het harde incompatibilisme een hogere mate van gemoedsrust mogelijk in ons leven dan het geloof in een vrije wil van de libertariërs?
- i) Hoe kan het harde incompatibilisme volgens Pereboom een aanzienlijke verrijking voor ons leven betekenen? Maak in je uitleg gebruik van de term 'morele woede'.

Paragraaf 3.2

- 51 a) Vind jij het belangrijk om jezelf te kunnen zijn? Leg uit waarom wel of niet en vooral ook wat je bedoelt als je zegt dat je 'jezelf' kunt zijn.
- b) Leg uit dat de herkenbaarheid van je gedrag wel noodzakelijk is voor het hebben van een eigen identiteit, maar niet voldoende.
- c) Lees het **voorbeeld 3-2** op **pag. 70** over Jan Willem en laat zien dat reflexiviteit (nadenken over je keuze) een voorwaarde is voor de authenticiteit (origineel zijn; jezelf zijn) van Jan Willems beroepskeuze.
- d) Ben je van mening dat Jan Willems keuze authentiek is? Waarom wel of waarom niet?
- e) Vind jij het belangrijk om authentiek te zijn? Leg uit waarom wel of niet. Geef ook aan in hoeverre jij van jezelf vindt dat je authentiek bent en waarom.
- f) Reflectie over keuzes is een noodzakelijke voorwaarde voor zelfverwerkelijking, maar is het ook een voldoende voorwaarde? Zo ja, waarom wel? Zo niet, wat kan er nog ontbreken in een bereflecteerde keuze wil die zo zijn dat ze echt bij jouw past?
- g) Waarom zou je zelfverwerkelijking kunnen beschouwen als een soort ideaal van vrijheid?
- h) Denk jij veel of weinig na over wie je bent, wat jou maakt tot wie je bent en/of wie je wil zijn (reflexiviteit)? Als je nadenkt over een van de hiervoor genoemde dingen, hoe gaat dat dan in zijn werk? Geef een voorbeeld.

Paragraaf 3.3

52) Lees het **voorbeeld 3-4** op **pag. 74** over Brenda en beantwoord de volgende vragen.

- a) Welke twee motivaties conflicteren hier?
- b) In welke motivatie is de eigen identiteit van Brenda het meest herkenbaar?
- c) Is één van beide motivaties authentiek dan de andere? Zo ja, welke? Zo niet, waarom niet?
- d) Wat zou Brenda moeten concluderen wanneer ze over haar motivaties reflecteert?
- e) Heeft David Hume volgens jou gelijk, dat we eigenlijk geen herkenbaar authentiek zelf hebben dat bepaalt wat we denken, doen, en voelen, maar dat ons bewustzijn slechts bestaat uit een reeks afzonderlijke verlangens en waarnemingen die allerlei mogelijke verbanden met elkaar aan kunnen gaan?
- f) Wat zou Hume bedoelen met de uitspraak 'de rede is de slaaf van de passies' en wat impliceert deze uitspraak voor de vrije wil als zelfverwerkelijking?
- g) Uiteindelijk kiest Brenda voor de hamburger, het verlangen dat op dat moment het zwaarst weegt. Maakt zij volgens Hume nu een keuze uit vrije wil (zie **paragraaf 2.4.1**)?

53) Lees **voorbeeld 3-5** op **pag. 77** over de verslaafde en beantwoord de volgende vragen.

- a) Als je blijft roken omdat je verslaafd bent, terwijl je regelmatig probeert te stoppen, rook je dan volgens Hume nog wel uit vrije wil? Waarom wel of waarom niet?
- b) Als het mogelijk is, zoals blijkt uit het voorbeeld, om een onwillige verslaafde te zijn, dan kun je dus een eigen wil hebben die verschilt van de optelsom van jouw verlangens. Zouden we naar aanleiding van dit voorbeeld de opvattingen van Hume over het eigen zelf en de vrije wil moeten verwerpen? Motiveer je antwoord en betrek in je antwoord wat Hume zegt over de vrije wil en over het bestaan van een eigen zelf.

Paragraaf 3.4.1

54) Je zou een mens kunnen vergelijken met een boom of met een (stoom)machine. Een organisch mensbeeld staat tegenover een mechanisch mensbeeld.

- "De mens wordt blind voortgestuwd door zijn verlangens".
- "De mens moet zich op een voor hem kenmerkende manier kunnen ontwikkelen".

Welke van deze twee uitspraken over de mens past het best bij de metafoor van de boom en welke bij die van de (stoom)machine?

55) Als het karakter van een mens zich kan ontwikkelen en groeien, is het dan aangeboren? Zo ja, waarom wel? Zo niet, wat zorgt dan voor de groei en ontwikkeling van dat karakter?

56) Een belangrijk aspect van identiteit en zelfverwerkelijking is herkenbaarheid. De meest herkenbare verlangens van iemands identiteit hoeven echter niet de meest krachtige te zijn. Laat dit zien aan de hand van de voorbeelden van Brenda (3-4 op pag. 74) en de verslaafde (3-5 op pag. 77)

57) Lees aandachtig pag. 82-83 vanaf “Als we met ‘karakter’ ... te vinden dan geluk?” en beantwoord de volgende vragen.

- a) Wat verstaat Mill onder karakter?
- b) Waarom staat Mill een liberale politiek voor?
- c) Waaruit blijkt dan Mill een utilitaristische ethiek aanhangt?
- d) Waarom behoren alleen de verlangens en neigingen die je gelukkig maken tot je karakter?

58) Lees aandachtig pag. 154 t/m 162 en beantwoord de volgende vragen.

- a) Welke eisen stelt Mill aan de vrijheid van handelen en de vrijheid van meningsuiting?
- b) Waarom zijn onze handelingen bij Mill minder vrij dan onze opvattingen?
- c) Noem drie redenen waarom Mill vindt dat men actief betrokken moet zijn op de vorming van het eigen karakter en waarom dit noodzakelijk is voor het algemeen welzijn?
- d) Waarom is de mens eerder te vergelijken met een boom dan met een robot?
- e) Wat is het verschil tussen Mills visie op individualiteit en die van het calvinisme?
- f) Waarom vindt Mill de visie van de calvinisten niet overeenstemmen met het christelijk geloof?

Paragraaf 3.4.2

59) Wat behoort op grond van de theorie van Mill tot het karakter van de onwillige verslaafde: de verslaving of het verlangen om af te kicken?

60) Denk jij – net als Frankfurt – dat onwillende verslaafden kunnen bestaan? Leg uit waarom wel of niet.

Paragraaf 3.5.1

61) Lees aandachtig pag. 88 t/m 92 en beantwoord de volgende vragen.

- a) Wat bepaalt in de visie van Mill wat je uiteindelijk zelf wilt en kiest en wat bepaalt dat in de visie van Frankfurt?
- b) Op welke gronden wijst Sartre de visie van Mill en Frankfurt op wat we zelf willen en kiezen af?

- c) Leg aan de hand van een briefopener of een schaar uit wat Sartre bedoelt met ‘de essentie gaat vooraf aan de existentie’.
- d) Wat maakt een mens zo fundamenteel anders dan objecten, zoals briefopeners en scharen?
- e) ‘De existentie gaat aan de essentie vooraf’, betekent dit volgens Sartre dat het doel van je leven vast ligt wanneer je eenmaal bepaalde definitieve keuzes hebt gemaakt? Waarom wel of waarom niet?
- f) Hoe hangt bij Sartre vrijheid samen met verantwoordelijkheid?
- g) Wat bedoelt Sartre met de uitspraak ‘de mens is veroordeeld tot vrijheid’.
- h) Herkenbaarheid is een belangrijk aspect van identiteit en zelfverwerkelijking. Is dat bij Sartre ook zo? Waarom wel of waarom niet?

62) Lees aandachtig **voorbeeld 3-7** op **pag. 92** en beantwoord de volgende vragen.

- a) Kunnen morele principes uitkomst bieden bij de keuze van de jongeman? Waarom wel of waarom niet?
- b) Zal de keuze van de jongeman gebaseerd zijn op rationele reflectie? Zo Ja, waarom wel? Zo niet, waarop dan wel?

63) Lees aandachtig **pag. 162 t/m 169** en beantwoord de volgende vragen.

- a) Waarin onderscheidt zich het existentialisme van het essentialisme?
- b) Waarom komt het geloof dat God de mens geschapen heeft vaak neer op een vorm van essentialisme?
- c) Waarom is de filosoof Immanuel Kant een essentialist?
- d) Leg uit hoe de relatie is tussen het existentialisme van Sartre en het atheïsme?
- e) Waarom is een mens aanvankelijk niets en wordt hij later pas iets?
- f) Wat bedoelt Sartre met de uitspraak: “De mens is niets anders dan wat hij van zichzelf maakt”?
- g) Wat verstaat Sartre onder facticiteit en in hoeverre beperkt de facticiteit de vrijheid?
- h) Wat verstaat Sartre onder het begrip ‘mauvaise foi’ (kwade trouw)?

Paragraaf 3.5.2

64) In welk opzicht staan de visie van Mill en Frankfurt op zelfverwerkelijking en die van het existentialisme lijnrecht tegenover elkaar?

65) In de visie van Mill en Frankfurt op zelfverwerkelijking wordt veel nadruk gelegd op zelfkennis. Volgens sommige filosofen is zelfkennis altijd een kwestie van interpretatie. Kan door

deze interpretatie van jezelf het beeld van jezelf en de kennis van je karakter ooit afgerond en definitief zijn? Zo ja, waarom wel? Zo niet, waarom niet en wat voor consequenties heeft dit voor de visie van Mill en Frankfurt?

66) Lees aandachtig **pag. 94 t/m 96** vanaf “Het idee van zelfinterpretatie ... een natuurlijk gegeven” en beantwoord de volgende vragen.

- a) Welke kritiek heeft Taylor op Mill en Frankfurt?
- b) Laat aan de hand van het voorbeeld van André (**voorbeeld 3-8** op **pag. 94**) en aan de hand van het voorbeeld van eerwraak zien hoe belangrijk taal en cultuur zijn in onze persoonlijk keuzes over wat we belangrijk vinden.

67) Lees aandachtig **pag. 169 t/m 177** en beantwoord de volgende vragen.

- a) Wat is het verschil tussen evaluatie in zwakke en evaluatie in sterke zin?
- b) Waarom ligt de verantwoordelijkheid die je hebt voor je eigen bestaan volgens Taylor niet in de Sartrianse radicale keuze maar veeleer in het idee van reflectieve zelfevaluatie?
- c) Bekijk nog eens **voorbeeld 3-7** op **pag. 92**. Spelen morele principes in de keuze van de student geen enkele rol? Waarom wel of waarom niet?
- d) Leg uit hoe de student volgens Taylor met het dilemma om zal gaan en waarom hij geen radicale keuze zal maken?
- e) In welk opzicht weerspreekt het voorbeeld van de student Sartres eigen theorie van de radicale keuze?
- f) Waarin verschilt de herevaluatie van wensen en handelingen tijdens zelfinterpretatie van het gebruiken van een utilistische maatstaf voor het handelen?

68) Lees aandachtig **paragraaf 3.6** en beantwoord de volgende vragen.

- a) In hoeverre is onze mening over incest tussen broer en zus volgens jou bereflecteerd?
- b) Indien onze keuzes niet gebaseerd zijn op rationele reflectie, waarop zijn ze dan volgens Jonathan Haidt wèl gebaseerd en waartoe dient dan het rationele argumenteren bij het maken van keuzes?
- c) Vat de visie van John Gray op de mensheid samen en geef aan op welke argumenten uit modern psychologisch onderzoek hij zijn visie baseert?
- d) Wat vind jij van het mensbeeld van John Gray? Mee eens of juist niet? Als je het er niet mee eens bent geef dan minstens één argument tegen het mensbeeld van Gray.
- e) Welke van de vier aspecten van zelfverwerkelijking (**paragraaf 3.1**) moeten volgens John Gray

en John Doris verworpen worden? Motiveer je antwoord en geef aan op welke resultaten van wetenschappelijk onderzoek zij zich beroepen?

Paragraaf 4.1. en 4.2

69) Lees aandachtig **paragraaf 4.2 (pag. 105 t/m 108)** en beantwoord de volgende vragen.

- a) Wanneer en ten gevolge waarvan ontstond het mechanistisch wereldbeeld? Beschrijf ook de mechanistische kijk op het lichaam.
- b) Wat hield het teleologisch wereldbeeld van Aristoteles in en waarin verschilt het van het mechanistisch wereldbeeld?
- c) Wat houdt het substantie-dualisme van Descartes in en hoe maakt deze visie het mogelijk dat Descartes enerzijds kan verdedigen dat het menselijk lichaam een onbezield mechanisme is en anderzijds dat de mens een vrije wil heeft?
- d) Wat zie je vandaag de dag in onze samenleving en cultuur nog terug van het substantie-dualisme, zoals het is verwoord door Descartes?
- e) Welk probleem met betrekking tot de verhouding tussen lichaam en geest ontstaat in het substantiedualisme? Noem het en beschrijf wat het inhoudt.

70) Lees aandachtig **pag. 178 t/m 186** en beantwoord de volgende vragen.

- a) Vat samen hoe volgens Descartes “de machine van ons lichaam” in elkaar zit en benoem in de samenvatting enkele functies van het lichaam.
- b) Leg uit hoe alle ledematen zich volgens Descartes zonder tussenkomst van de ziel kunnen bewegen en maak in de uitleg duidelijk wat hij verstaat onder ‘animale geesten’.
- c) Zijn de ‘animale geesten’ materieel (uitgebreid) of immaterieel? Motiveer je antwoord.
- d) Welke twee categorieën van gedachten onderscheidt Descartes en in welke soorten vallen deze categorieën aan gedachten weer uiteen?
- e) Leg het onderscheid uit tussen gewaarwordingen van het lichaam en die van de ziel.
- f) Waardoor heeft de ziel macht over het lichaam?

Paragraaf 4.3

71) Het substantiedualisme plaatst het lichaam in de mechanische natuur en de geest daarbuiten. Zou je daarom de invloed van de geest op het lichaam een bovennatuurlijke kracht kunnen noemen? Zo niet, waarom niet? Zo ja, is de vrije wil dan een bovennatuurlijke kracht en vind je dit aannemelijk?

72) Lees aandachtig **pag. 109 t/m 111** vanaf “Er wordt wel een gezegd ... (zie Schema 4.1)” en beantwoord de volgende vragen.

- a) Waarom weerlegt de wet van behoud van energie de stelling dat de geest als bovennatuurlijke kracht veranderingen in de natuur kan veroorzaken?
- b) Wat verstaan we onder ‘de causale geslotenheid van het natuurkundig domein’?
- c) Waarom lijkt het principe van de geslotenheid van het natuurkundige domein op het natuurwetmatig determinisme, maar is het toch niet hetzelfde?
- d) Welke gevolgen heeft het principe van de geslotenheid van het natuurkundige domein voor het substantiedualisme?

73) Kan een materialist volgens jou een libertarist zijn? Leg uit waarom wel of niet.

Paragraaf 4.4

74) Bekijk **voorbeeld 4-3** op **pag. 115** en beantwoord de volgende vragen.

- a) Is er in het voorbeeld sprake van determinisme of van een vrije wil als bewuste aansturing van het handelen?
- b) Moet er volgens de identiteitstheorie van Smart een hersentoestand zijn die identiek is aan en gelijktijdig plaats vindt met de gedachte: “Nu ga ik het doen” en die vooraf gaat aan de handeling van het lichaam?
- c) Lees nu **Blok 4-2** op **pag. 117 – 118** over het experiment van Libet. Vind je dat je op basis van de uitkomsten van dit experiment je antwoorden bij (a) en (b) moet herzien? Motiveer je antwoord.

75) Lees aandachtig **paragraaf 4.4.2** op **pag. 118 en 119** en beantwoord de volgende vraag. Volgens hersenonderzoeker Dick Swaab, schrijver van het boek *Wij zijn ons brein*, loopt het bewustzijn achter de beslissingen van de hersenen aan. In hoeverre komt Swaabs visie overeen met het epifenomenalisme?

76) Volgens John Gray heeft het hersenonderzoek van Libet aangetoond dat we nooit de bedenkers zijn van onze eigen handelingen. Is Libet zelf het daar mee eens? Waarom wel of waarom niet?

77) Noem twee kritiekpunten die filosofen die voorstanders zijn van het idee dat wij een vrije wil hebben (opgevat als bewuste aansturing) kunnen inbrengen tegen het experimenteel onderzoek van Libet.